

УДК 658.014.1

DOI: 10.30857/2413-0117.2020.1.10

Вікторія І. Чобіток

Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків, Україна

ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ХОЛІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено сучасні реалії розвитку підприємств, які обумовлені впливом ринкових закономірностей (як позитивним, так і негативним), що призводить до зростання конкуренції на всіх стадіях виробництва та збуту продукції чи послуг. Ефективне функціонування в ринкових умовах вимагає від управлінців продукування та прийняття креативно-інноваційних управлінських рішень, спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств. Визначено, що сутність ефективної системи управління в досягненні цілей підприємства і вирішенні конкретних актуальних завдань полягає у кваліфікаційних здібностях управлінців, які мають володіти інноваційними знаннями, вміннями і навичками, мати креативний погляд у вирішенні задач, що становитиме підґрунтя для розширення сегментів ринку та виходу на нові рівні розвитку шляхом використання холистичного підходу. Досліджено історію формування системи управління, що допоможе не повторювати помилок минулого, зберегти цінний досвід теперішнього та визначити перспективи розвитку майбутнього. Доведено, що для розвитку системи управління підприємствами має значення не тільки знання накопичених концепцій, а й розуміння того, які з них досі є актуальними та відповідають завданням конкуренції в глобально-інноваційній економіці, а які вже втратили свою значущість. Проведене дослідження етапів розвитку системи управління сприяє побудові нових напрямів у формуванні системи управління підприємствами, є основою створення умов для ефективного функціонування в майбутній перспективі. Холистичний розвиток сприятиме формуванню сфери «Розуму», де багатством стануть духовні цінності і знання, що функціонуватимуть у взаємозв'язку з навколишнім середовищем, і як наслідок, забезпечить повну гармонію розвитку підприємств. За результатами дослідження обґрунтовано, що одним з ефективних шляхів виходу з економічної кризи є впровадження змішаної економіки, коли основні галузі (паливно-енергетична, гірничо-металургійна, хімічна, галузі важкої промисловості, всі види транспорту) перейдуть до державного управління, з'являться нові можливості поповнення державного бюджету, фінансування розвитку промисловості, сільського господарства та вирішення соціально-економічних проблем.

Ключові слова: система управління; еволюція; розвиток; криза; індустріалізація; сучасність; конкурентоспроможність.

Викторія И. Чобиток

Украинская инженерно-педагогическая академия, г. Харьков, Украина

ОБЪЕКТИВНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ЭВОЛЮЦИОННОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КАК ОСНОВА ХОЛИСТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследуются современные реалии развития предприятий, обусловленные влиянием рыночных закономерностей (как позитивным, так и негативным), что приводит к росту конкуренции на всех стадиях производства и сбыта продукции или услуг. Эффективное функционирование в рыночных условиях требует от управленцев выработки и принятия креативно-инновационных управленческих решений, направленных на повышение уровня конкурентоспособности предприятий. Определено, что сущность эффективной системы управления в достижении целей предприятия и решении конкретных актуальных задач заключается в квалификационных способностях управленцев, которые должны

владеть инновационными знаниями, умениями и навыками, иметь креативный взгляд на решение задач, что будет способствовать расширению сегментов рынка и выхода на новые уровни развития благодаря использованию холистического подхода. Исследована история формирования системы управления, которая поможет не повторить ошибок прошлого, сохранить ценный опыт настоящего и определить перспективы развития будущего. Доказано, что для развития системы управления предприятиями имеет значение не только знания накопленных концепций, но и понимание того, какие из них все ещё актуальны и отвечают задачам конкуренции в глобально-инновационной экономике, а что уже потеряло свою значимость. Проведённое исследование этапов развития системы управления способствует построению новых направлений в формировании системы управления предприятиями, является основой создания условий для эффективного функционирования в будущей перспективе. Холистическое развитие приведёт к формированию сферы «Разума», где богатством станут духовные ценности и знания, функционирующие во взаимосвязи с окружающей средой, что обеспечит полную гармонию развития предприятий. Согласно результатам исследования, одним из эффективных путей выхода из экономического кризиса является внедрение смешанной экономики, когда основные отрасли (топливно-энергетическая, горно-металлургическая, химическая, отрасли тяжёлой промышленности, все виды транспорта) перейдут в государственное управление, появятся новые возможности пополнения государственного бюджета, финансирования развития промышленности, сельского хозяйства и решения социально-экономических проблем.

Ключевые слова: система управления; эволюция; развитие; кризис; индустриализация; современность; конкурентоспособность.

Viktorii I. Chobitok

Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Kharkiv, Ukraine

**OBJECTIVE BACKGROUND OF EVOLUTIONARY TRANSFORMATION
OF BUSINESS MANAGEMENT SYSTEM IN THE FRAMEWORKS OF HOLISTIC
APPROACH TO ENTERPRISE DEVELOPMENT**

The article seeks to explore the modern realia of business development underpinned by both positive and negative effects of market environment which triggers increased competition at all stages of product or service manufacturing and sales. To ensure effective operation within the current market settings, executives have to develop and adopt creative and innovative management decisions aimed at enhancing the competitiveness of enterprises. It is argued that the backbone of an effective management paradigm in pursuing business goals and tackling specific objectives relies on the qualifications and competences of managers who must have innovative knowledge, skills, abilities and creative thinking towards problem solving that eventually will help to expand market segments or rise to a new level of development by using a holistic approach. The study provides insights into the origins of business management system and its evolution that helps not to repeat the mistakes of the past, to retain valuable experience of the present and outline the development prospects for the future. The research findings emphasize that to enhance enterprise management system, it is critical to implement vast theoretical knowledge with due regard to understanding its contemporary relevance and the capacity to meet the challenges of competition in the global innovative economy, as well as to be ready to abandon practices that have already lost their significance. The study on identifying the stages in business management system development contributes to setting new priorities in upgrading the enterprise management and provides a good framework for its effective functioning in the future. Holistic development will also contribute to shaping the sphere of "Mind" where spiritual values and knowledge that operate in close correlation with the environment will translate into establishing harmony to ensure successful business development. The study argues that the implementation of a mixed economy approach is

an effective pathway out of the economic crisis when the primary sectors of the economy (fuel and energy, mining, metallurgy, chemical sector, heavy industries, and all types of transport) shall pass into governmental control offering new opportunities to replenish the state budget, provide additional funding to industrial development and boosting rural economy as well as have important implications to tackling a range of socioeconomic problems.

Keywords: *management system; evolution; development; crisis; industrialization; modern realia; competitiveness.*

Постановка проблеми. Актуальність теми визначається тим, що реальність на сучасному етапі розвитку підприємств, обумовлена впливом, як позитивним, так і негативним, ринкових закономірностей, що призводить до зростання конкуренції на всіх стадіях виробництва та збуту продукції чи послуг. Ефективне функціонування в ринкових умовах вимагає від управлінців продукування та прийняття креативно-інноваційних управлінських рішень спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств.

Сутність ефективної системи управління в досягненні цілей підприємства і вирішенні конкретних актуальних завдань полягає у кваліфікаційних здібностях управлінців, які повинні володіти інноваційними знаннями, вміннями і навичками, мати креативний погляд у вирішенні задач, що буде підґрунтям до розширення сегментів ринку, виходу на нові рівні розвитку, шляхом використання холістичного підходу.

Аналіз публікацій щодо формування об'єктивних передумов еволюційної трансформації системи управління як підґрунтя холістичного розвитку підприємств свідчить про те, що ці питання, розглядаються як зарубіжними так і вітчизняними науковцями, такими як: О. Денисюк та А. Гаміє [2], Т. Пітерс та Р. Уотермен [7], В. Прохорова та В. Проценко [8], О. Раєвнева [9] та багатьма іншими.

Питання формування об'єктивних передумов еволюційної трансформації системи управління як підґрунтя холістичного розвитку підприємств є актуальним та потребують подальшого дослідження.

Мета статті – є формування об'єктивних передумов еволюційної трансформації системи управління як підґрунтя холістичного розвитку підприємств.

Результати: Сучасний розвиток ринкових відносин і процес глобалізації вимагають ефективної, адаптивної та інноваційної системи управління підприємствами, яку необхідно формувати з урахуванням впливів зовнішнього та внутрішнього середовища, висуванням нових вимог суспільства тощо.

Система управління повинна бути побудована таким чином, щоб забезпечити формування конкурентної політики підприємств, розвиток техніко-економічного та кадрового потенціалу, перспективних форм господарських відносин, модернізацію виробничих потужностей тощо.

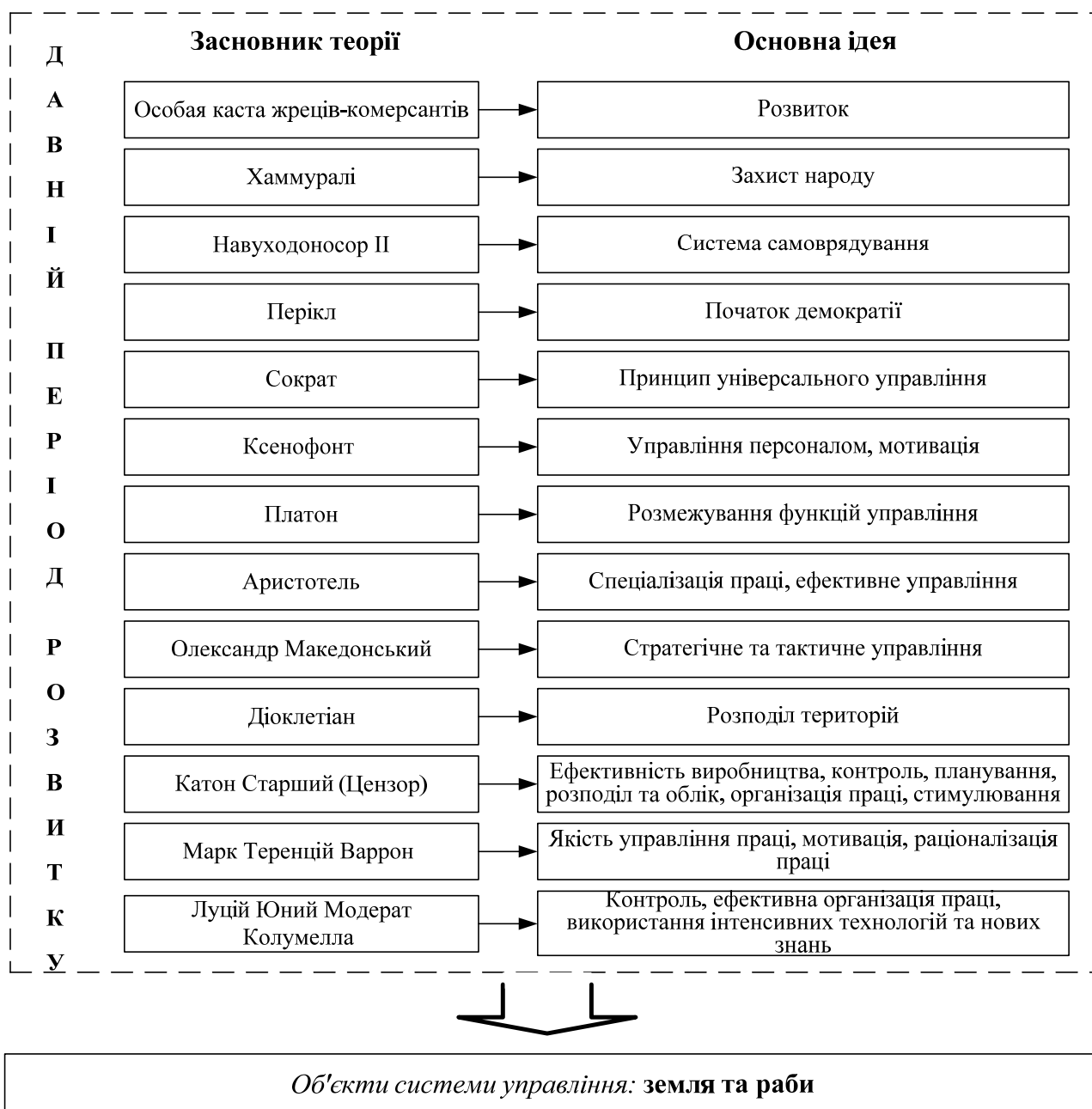
Дослідження історії формування системи управління допомагає не повторити помилок минулого, зберегти цінний досвід теперішнього та визначити перспективи розвитку майбутнього.

Для розвитку системи управління підприємствами має значення не тільки знання накопичених концепцій, а й розуміння того, які з них ще є актуальними та відповідають завданням конкуренції в глобально-інноваційній економіці а які вже втратили свою значимість.

Необхідно з'ясувати сутність методологій формування системи управління на різних етапах формування суспільства, визначити періодизацію етапів та логіку розвитку на основі еволюції поглядів, а також визначити об'єктивні передумови трансформації системи управління в сучасних реаліях як основи холістичного розвитку підприємств.

Предметом дослідження є еволюція теорії системи управління в період з давніх часів до сучасності, протягом якого вона пройшла ряд етапів, що характеризують її становлення під впливом різних факторів та співвідношення універсалізму і релятивізму; методологічного комплементарізму, що в свої періоди відіграла конкуренту роль розвитку системи.

На першому етапі, що аналізувався, а саме на давній період розвитку, характеризувався, як період накопичення досвіду управління, що був пов'язаний з організацією спільної праці на ранніх стадіях формування суспільства. Система управління була побудована на здійсненні керування всіма членами громади. Вожді племен втілювали в собі керівний початок всіх видів діяльності того періоду. Основними об'єктами системи управління були землі та раби. На рис. 1 наведено сутність системи управління давнього періоду розвитку, де розглянуто внесок провідних засновників системи управління та їх основні ідеї.

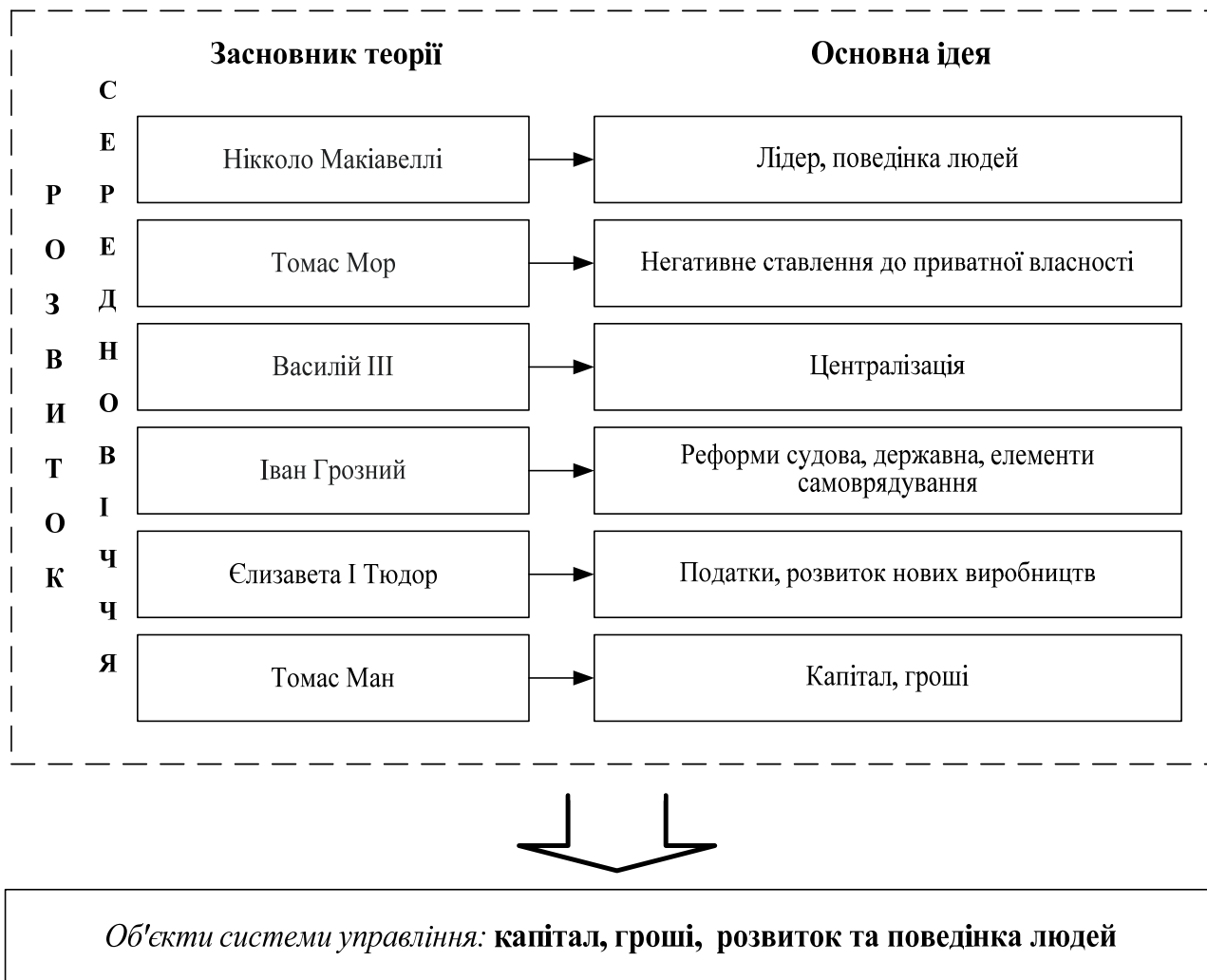

Джерело: авторська розробка.

Рис. 1. Сутність розвитку системи управління давнього періоду

Другий етап є розвиток середньовіччя де розглядали питання, пов'язані з практичною частиною системи управління, формувались системи делегування повноважень, вимоги до керівника та визначення його якостей. Пріоритетними питаннями стали: облік витрат, обробка статистичної звітності, контроль запасів; посилення спеціалізації, аналіз проблем керівництва; дослідження впливу автоматизації.

На рис. 2 наведено сутність системи управління розвитку періоду середньовіччя, де розглянуто розробки провідних засновників системи управління та їх основні ідеї.

Джерело: авторська розробка.

Рис. 2. Сутність розвитку системи управління періоду середньовіччя

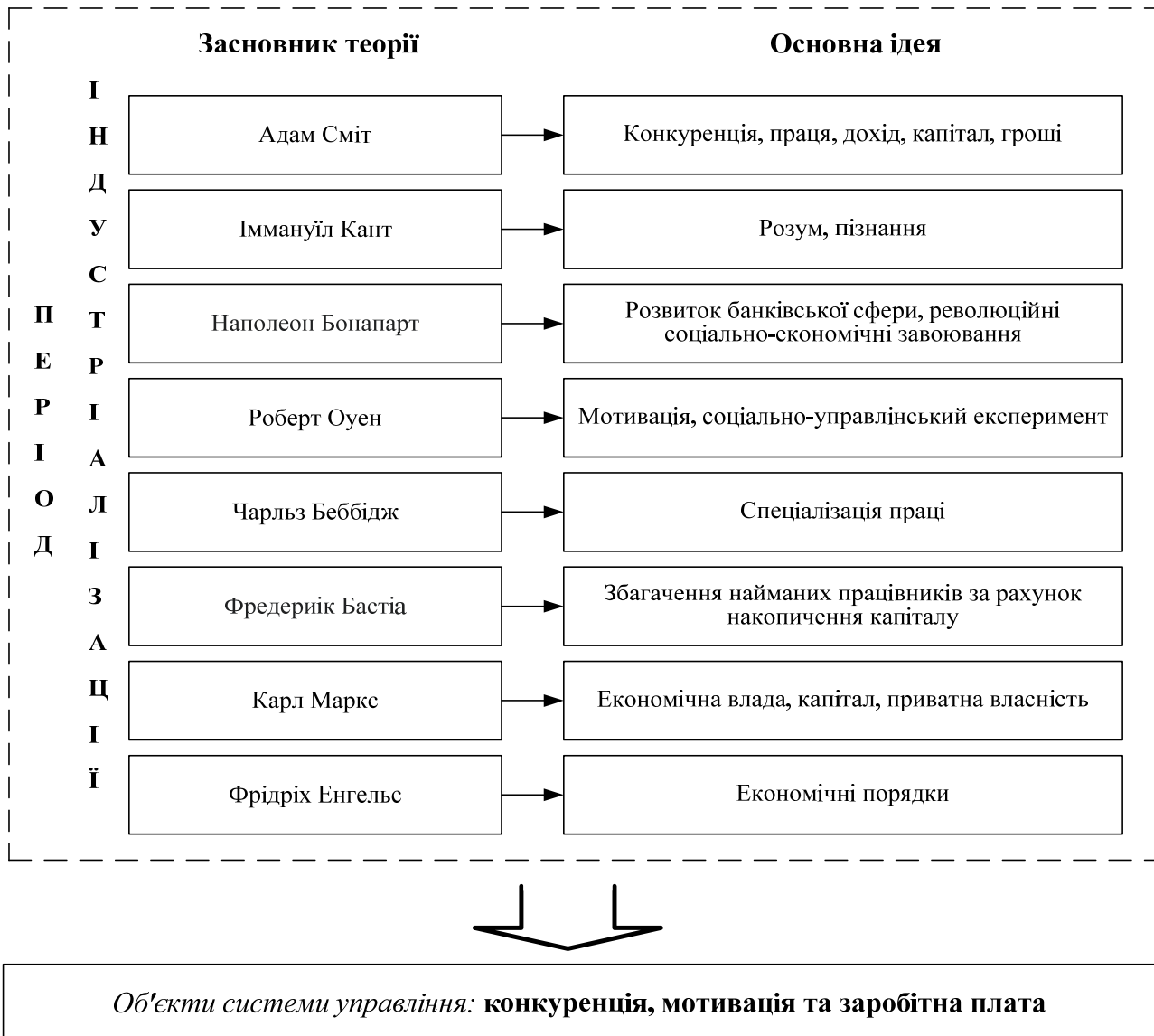
Період індустріалізації характеризується появою різних форм поділу праці, гуманізацією системи управління виробництвом, застосуванням нових природних джерел енергії, розширенням поділу праці і введенням повного контролю над процесом праці, заміною ручної праці, необхідністю навчання, поліпшення умов праці.

Створювалися фабрики, відповідно виникала необхідність забезпечення роботою груп людей, що привело до того, що самі власники вже не могли контролювати діяльність всіх працівників.

Отже, з'явилася необхідність в керівних кадрах, на ці місця готували найкращих працівників. Узагальнено досвід людської мотивації, що дозволило визначити ступінь впливу кожного з факторів на продуктивність праці.

Розроблено проект «аналітичної машини» за допомогою якої приймалися управлінські рішення. Сформовано принцип організації, зв'язку та інформації, пов'язаної з залізницям.

На рис. 3 наведено сутність системи управління розвитку періоду індустріалізації, де розглянуто вклад провідних засновників системи управління та їх основні ідеї.

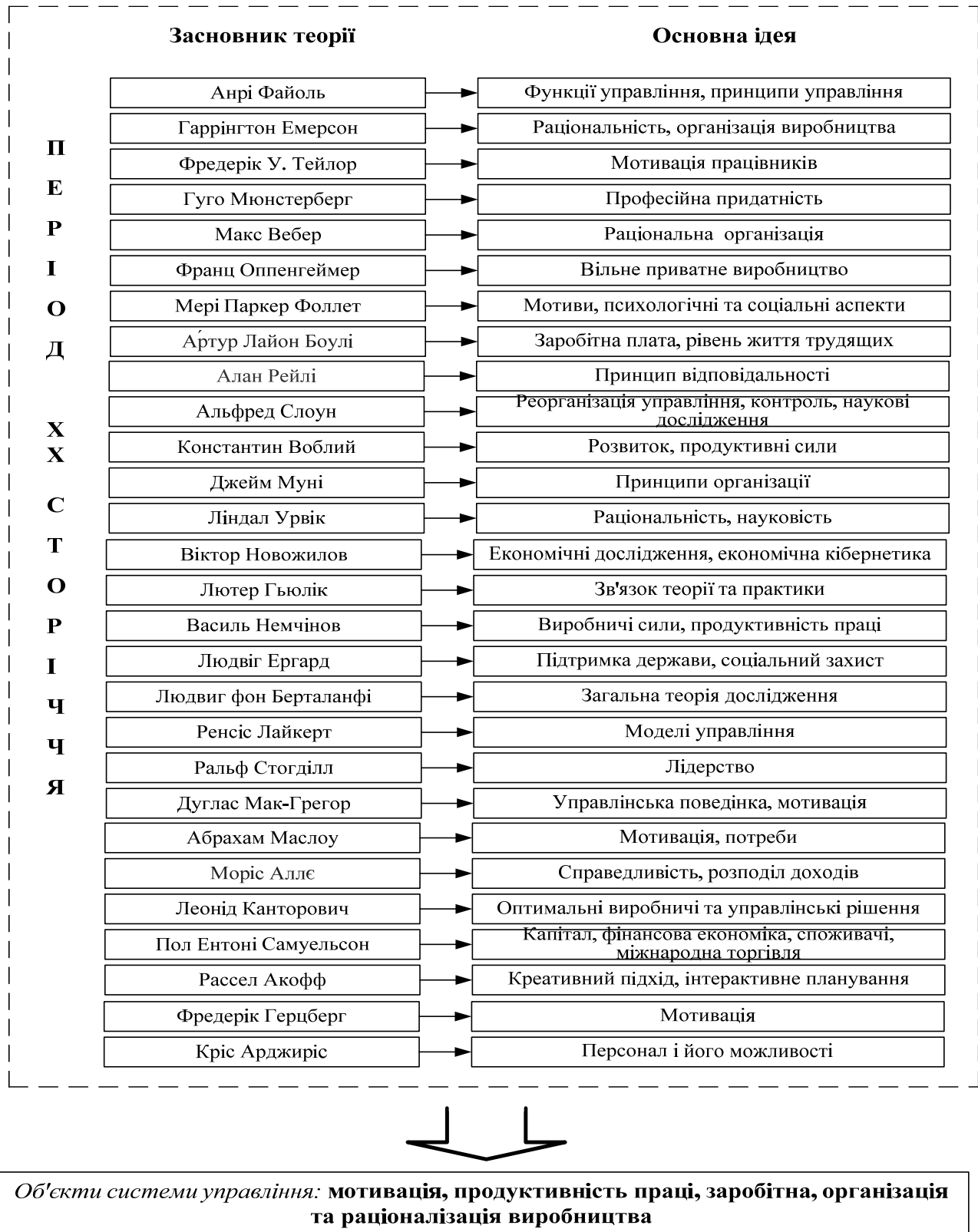

Джерело: авторська розробка.

Рис. 3. Сутність системи управління розвитку періоду індустріалізації

В період розвитку системи управління ХХ ст. в промисловому виробництві відбулися значні зміни, зросла концентрація виробництва, з'явилися великі підприємства, які потребували великої чисельності зайнятих кваліфікованих робітників, застосовувалося нове обладнання і впроваджувалися складні технологічні процеси, що були засновані на досягненні науково-технічної думки, що вимагало ґрунтовних змін системи управління, і досягнення в таких галузях знання, як економіка, соціологія, психологія. У цей період і з'явилися основні школи управління, які займалися питаннями організації виробництва, управління людьми, процесами, заробітною платою та раціоналізацією виробництва.

На рис. 4 наведено сутність системи управління розвитку періоду XX сторіччя, де розглянуто внесок провідних засновників системи управління та їх основні ідеї.

Джерело: авторська розробка.

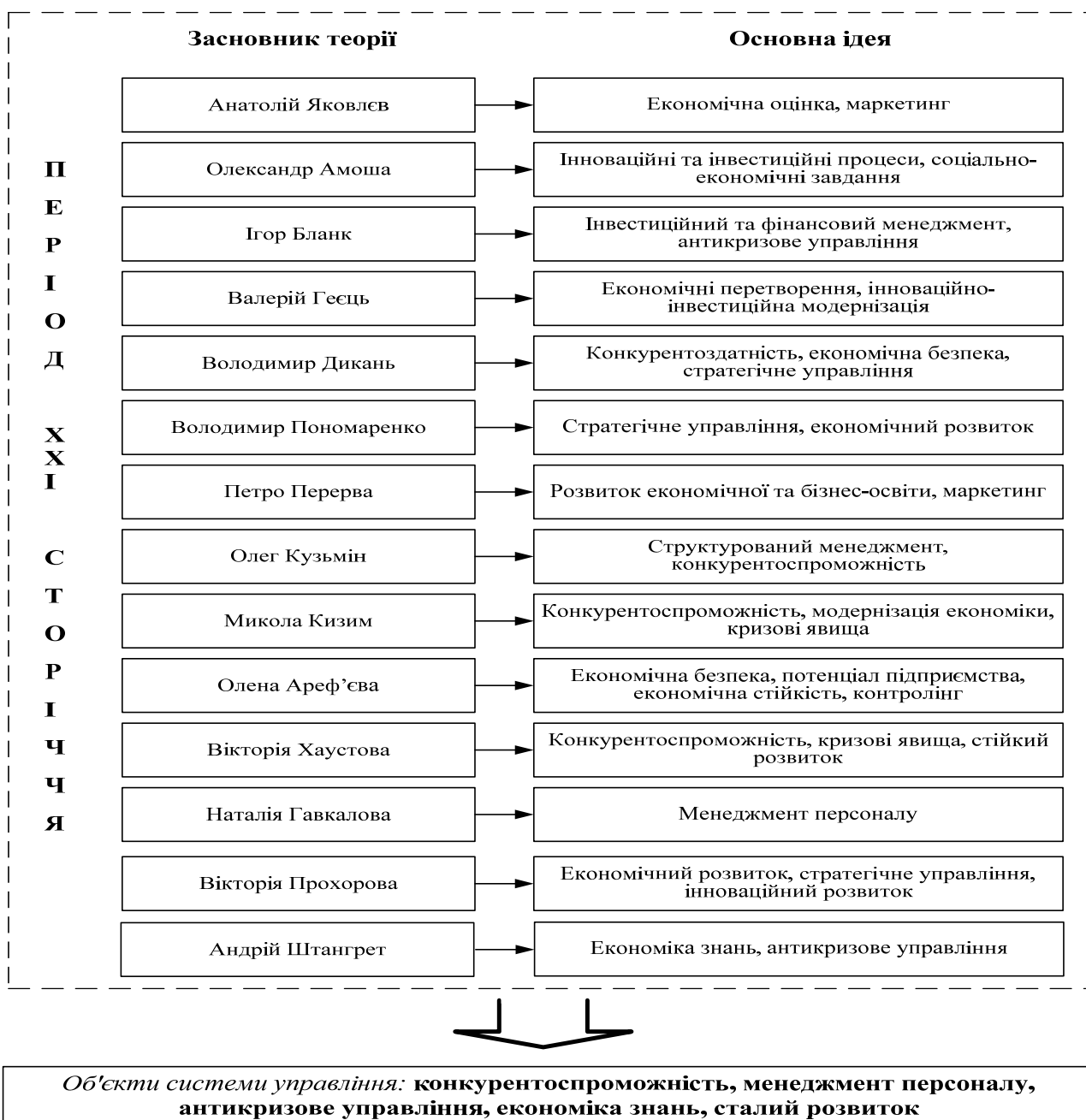
Рис. 4. Сутність системи управління розвитку періоду XX сторіччя

Наступний період ХХІ сторіччя – інформаційний період пов'язаний з впровадженням комп'ютерів і застосуванням математики в теорії управління.

Розробляються ідеї системної теорії управління, що дозволяє уникнути ситуацій негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, з'явилася ідея відкритої системи.

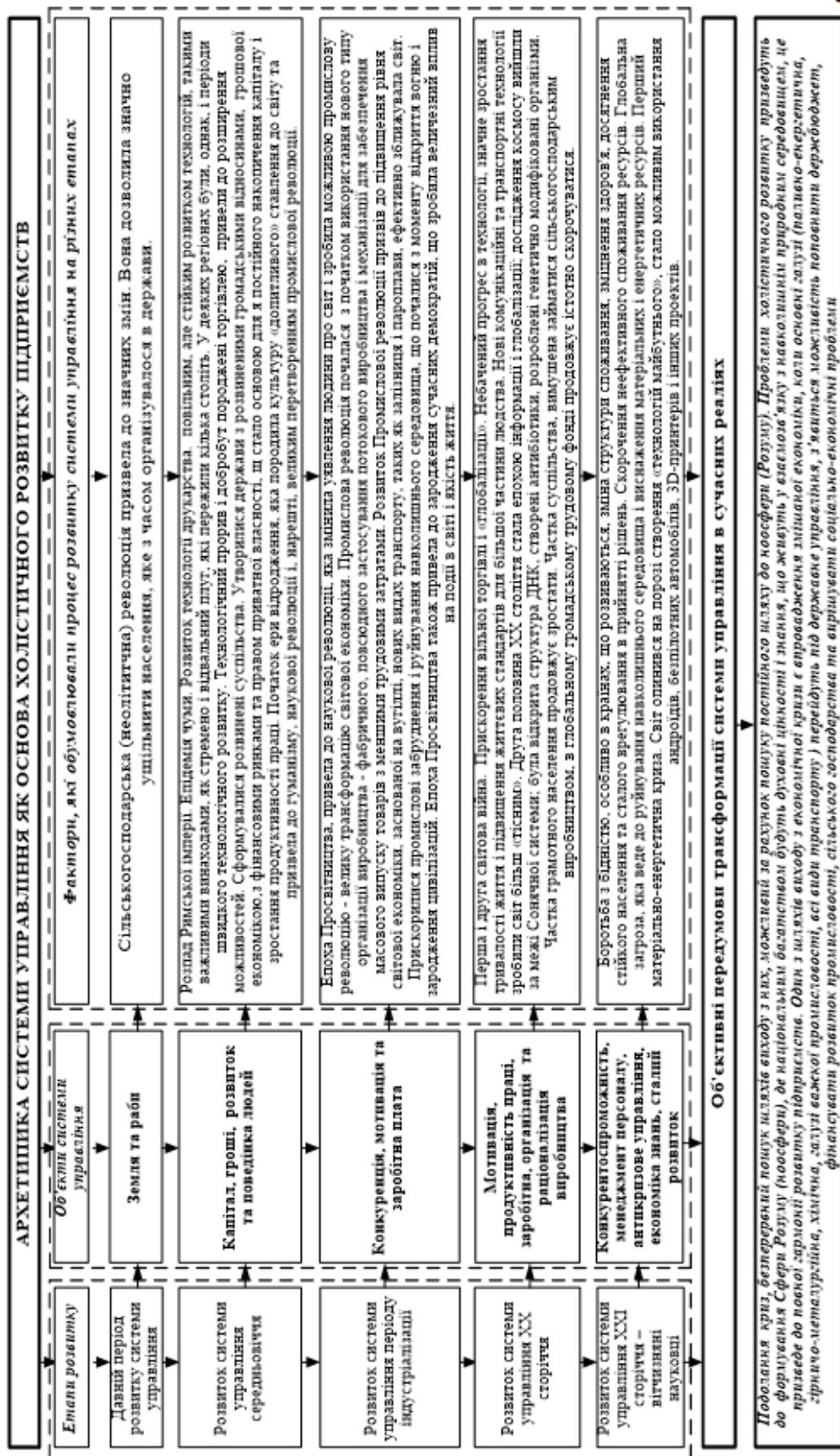
Розробка ситуаційного підходу, який надає можливість використовувати різні форми, методи, системи та стилі управління, що адаптуються до ситуації, яка склалася.

На рис. 5 наведено сутність системи управління розвитку періоду ХХІ сторіччя, де розглянуто внесок вітчизняних провідних науковців та їх основні ідеї.

Джерело: авторська розробка.

Рис. 5. Сутність системи управління розвитку періоду ХХІ сторіччя (вітчизняні науковці)

Джерело: авторська розробка.

Рис. 6. Об'єктивні передумови еволюційної трансформації системи управління в сучасних реаліях

За результатами проведеного дослідження сформовано на основі архетипики системи управління як основи холістичного розвитку підприємств запропоновано об'єктивні передумови трансформації системи управління в сучасних реаліях, сутність яких полягає у подоланні криз, безперервному пошуку шляхів виходу з них, можливого за рахунок пошуку постійного шляху до ноосфери («Розуму»).

Проведене дослідження етапів розвитку системи управління сприяє побудові, нових напрямів в формуванні системи управління підприємствами, є підґрунтям створення умов для ефективного функціонування в майбутній перспективі.

Холістичний розвиток призведе до формування сфери «Розуму», де багатством стануть духовні цінності і знання, що функціонують у взаємозв'язку з навколишнім середовищем, що приведе до повної гармонії розвитку підприємств.

Один з ефективних шляхів виходу з економічної кризи є впровадження змішаної економіки, коли основні галузі (паливно-енергетична, гірничо-металургійна, хімічна, галузі важкої промисловості, всі види транспорту) перейдуть до державного управління, з'являться можливості поповнення держбюджету, фінансувати розвиток промисловості, сільського господарства та вирішення соціально-економічних проблем.

На рис. 6 наведено об'єктивні передумови еволюційної трансформації системи управління в сучасних реаліях.

Отже, система управління перебуває в постійному розвитку, виникають нові напрями та школи, орієнтири; змінюється погляди та вимоги, вдосконалюється науковий апарат.

Висновок. За результатними проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що реальність на сучасному етапі розвитку підприємств, обумовлена впливом, як позитивним, так і негативним, ринкових закономірностей, що призводить до зростання конкуренції на всіх стадіях виробництва та збуту продукції чи послуг. Ефективне функціонування в ринкових умовах вимагає від управлінців продукування та прийняття креативно-інноваційних управлінських рішень спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств.

Сутність ефективної системи управління в досягненні цілей підприємства і вирішенні конкретних актуальних завдань полягає у кваліфікаційних здібностях управлінців, які повинні володіти інноваційними знаннями, вміннями і навичками, мати креативний погляд у вирішенні задач, що буде підґрунтям до розширення сегментів ринку, виходу на нові рівні розвитку, шляхом використання холістичного підходу.

Проведене дослідження етапів розвитку системи управління сприяє побудові, нових напрямів в формуванні системи управління підприємствами, є підґрунтям створення умов для ефективного функціонування в майбутній перспективі.

Холістичний розвиток призведе до формування сфери «Розуму», де багатством стануть духовні цінності і знання, що функціонують у взаємозв'язку з навколишнім середовищем, що приведе до повної гармонії розвитку підприємств.

Визначено, що один з ефективних шляхів виходу з економічної кризи є впровадження змішаної економіки, коли основні галузі (паливно-енергетична, гірничо-металургійна, хімічна, галузі важкої промисловості, всі види транспорту) перейдуть до державного управління, з'являться можливості поповнення держбюджету, фінансувати розвиток промисловості, сільського господарства та вирішення соціально-економічних проблем.

References

Література

1. Velyki ukrainci: entsyklopediia [Great Ukrainians: an encyclopedia] (2008). Compiler A.A. Klimov. Kharkiv: Ranok. 125 p. [in Ukrainian].	1. Великі українці: енциклопедія / укл. А. А. Клімов. – Харків: Ранок, 2008. – 125 с.

2. Denysiuk, O.V., Hamiie, A.M. (2014). Kontseptualni zasady upravlinnia orhanizatsiinym rozvytkom pidpriemstva [Conceptual principles of management of organizational development of the enterprise]. *Biznes-inform* [Business-inform], No. 8, P. 204–228 [in Ukrainian].
2. Денисюк О. В. Концептуальні засади управління організаційним розвитком підприємства / О. В. Денисюк, А. М. Гаміє // *Бізнес-інформ*. – 2014. – № 8. – С. 204–228.
3. Ekonomichna entsyklopediia: u 3-kh t. [Economic encyclopedia: in 3 volumes] (2002), Kyiv-Ternopil: Akademiia narod. hospodarstva. Vol. 3. Ed. B.D. Havrylyshyn. 951 p. [in Ukrainian].
3. Економічна енциклопедія: у 3-х т. – Київ-Тернопіль: Академія народ. господарства, 2002. – Т. 3 / гол. ред. Б. Д. Гаврилишин. – 951 с.
4. Ekonomichna entsyklopediia: u 3-kh t. [Economic encyclopedia: in 3 volumes] (2000–2002. Ed. S.V. Mochernyi. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
4. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К.: Академія, 2000–2002.
5. Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera [Encyclopedia of businessman, economist, manager] (2000). Ed. R. Diakiva. Kyiv: Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia. 703 p. [in Ukrainian].
5. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 703 с.
6. Etnichnist: Entsyklopedychnyi dovidnyk [Ethnicity: an encyclopedic reference book] (2012) / Compiler V.B. Yevtukh. Kyiv: Feniks. 395 p. [in Ukrainian].
6. Етнічність: енциклопедичний довідник / укл. В. Б. Євтух. – К.: Фенікс, 2012. – 395 с.
7. Piters, T., Uotermen, R. (1986). V poiskakh effektivnogo upravleniia [In search of effective management]. Moscow: Prohress [in Russian].
7. Питерс Т. В поисках эффективного управления / Т. Питерс, Р. Уотермен. – М.: Прогресс, 1986.
8. Prokhorova, V.V., Protsenko, V.M., Chobitok, V.I. (2015) Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia: monohrafiia [Formation of competitive strategy of enterprises on the basis of innovation-oriented investment: a monograph]. Kharkiv: Ukrainiska inzhenerno-pedahohichna akademiia. 291 p. [in Ukrainian].
8. Прохорова В. В. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування: монографія / В. В. Прохорова, В. М. Проценко, В. І. Чобіток. – Харків: Українська інженерно-педагогічна академія, 2015. – 291 с.
9. Raievnieva, O.V. (2006). Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli: monohrafiia [Enterprise development management: methodology, mechanisms, models: monograph]. Kharkiv: VD "INZhEK". 496 p. [in Ukrainian].
9. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 496 с.
10. Rius, Zh. (1998). Postup suchasnykh idei: Panorama novitnoi nauky [Progress of modern ideas: Panorama of modern science]. Translated from French by V. Shovkun. Kyiv: Osnovy. 669 p. [in Ukrainian].
10. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки / Жаклін Рюс; пер. з фр. В. Шовкун. – К.: Основи, 1998. – 669 с.
11. Zukhvali i mudri tsitati Vinstona Cherkhillya [Bold and wise quotes from Winston Churchill]. Retrieved from: <http://tut-cikavo.com/suspilstvo/tsyaty-ta-aforyzmy/575-zukhvali-i-mudri-tsitati-vinstona-cherchillya> [in Ukrainian].
11. Зухвалі і мудрі цитати Вінстона Черчилля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tut-cikavo.com/suspilstvo/tsyaty-ta-aforyzmy/575-zukhvali-i-mudri-tsitati-vinstona-cherchillya>.